

XII.

Azok a körülmények, melyek a gazdasági haladást erősen korlátozták, szűk térre szorították a kulturális lehetőségeket is. A felszabadulást követő 17. esztendőben az Esztergomi érsek még azt írja, hogy Szegeden és a körülötte fekvő hét megyében nincs iskola. A művelődésügy előtérbe helyezésére csak a politikai viszonyok tisztázódása után, a gazdasági stabilizáció idején kerülhetett sor, ámde a kimerült polgárság még ekkor sem rendelkezett az ehhez szükséges tartalékokkal. Ezért a problémát egyházi erővel kellett megoldani. Jellemző, hogy még a kántort is a plébános tartotta saját költségén, mert a lakosság nem bírta ennek terhét. A helyzetet természetesen az egyház is fölismerte, s megpróbálta a maga javára fordítani, olyan feltételekhez kötve a segítségnyújtást, melyek elfogadása alaposan megnyírbálta volna a város önállóságát. A magisztrátusnak minden energiáját latba kellett vetnie, míg sikerült kiharcolnia a viszonylag legelőnyösebb megoldást. A jezsuiták már 1692 óta itt voltak, s tervezték a közoktatás kézbe vételét. Törekvésük azonban a központi kormányzat támogatása ellenére hajótörést szenvedett a városi tanács ellenállásán, s ezért 1713-ban átköltöztek Nagybányára, ott nyitották meg gimnáziumukat. Évtizedekbe tellett az is, mire sikerült meghüsitani Nádasdy László csanádi püspöknek azt a tervét, hogy székhelyévé tegye a várost. Ennek megvalósulása egyébként a terhek mellett tekintélyes előnyöket is biztosított volna, melyek így természetesen nem váltak számottevőkké. Nádasdy finanszírozta például az első városi zenekart az egyházi zene érdekében, ezt később a város vette a kezébe, kiutalta számára a „Muzsikások Quartély Házát”, amivel világi jellege is lett az intézménynek, s fennmaradt a XIX. század második feléig. A Belgrádból idemenekült minoriták szerényen húzták meg magukat, nem okoztak gondot a városnak, de a művelődésügy fellendítésében sem vállaltak különösebb szerepet; templomuk és rendházuk Szeged egyik legszebb

térkompozícióját alkotja. A törökkort átvészelt barátok ezekben az évtizedekben, mint említettük, ugyancsak visszavonultak zárdájuk falai mögé. Annál hatékonyabb volt az 1720-ban betelepült piaristák tevékenysége, kik — a város messzemenő támogatásával — már a következő esztendőben megnyitották iskolájukat. Ezt a század végén 6 osztályú gimnáziumból 8 osztályos liceummá szervezték át, és százados fennállásuk ünnepén azzal dicsekedhettek, hogy 37 000 növendék tanult náluk. Ez az iskola vált az Alföld déli végeinek legtekintélyesebb oktatási intézményévé; a kulturális, tudományos életben vitt szerepét Dugonics András, Révai Miklós, Horváth Cyrill, Csaplár Benedek, diákjai közül Katona József, Horváth Mihály, Kármán Mór, Klapka György, Reizner János, Vedres István neve fémjelzi. Amikor a XVIII. század végén elindultak a szegedi felsőoktatás megteremtésére irányuló törekvések, ez az intézmény alkotta a tervek bázisát. Szinte nincs olyan kulturális mozgalom, amivel ne lenne kapcsolatban, vagy ami ne volna éppen ide lokalizálható: itt találjuk az első énekkart, ide vezetnek a szegedi színjátszás első nyomai, itt indul 1722-ben a nevezetes drámajátékok sora (1758-tól magyarul is), melyek céljára a város „Comédia házat” épített. Itt foglalt helyet a város az idő szerint s egészen a Somogyi-könyvtár létesítéséig legnagyobb könyvtára, mely magja lett volna az első nyilvános közkönyvtárnak is, ha a Helytartótanács meg nem hiúsítja a terveket.

A katolikus műveltség monopóliumát szilárdan kézben tartó egyház tehát fölfedezte Szegedet, föllálitotta őrségeit, s ezek jelentették a XVIII. századi Szeged művelődésügyének bázisait. E téren tehát nem történt lényeges minőségi változás a török előtti időkhöz képest. Azok az eredmények azonban, melyek 300 évvel korábban Szegedet az ország egyik legmagasabb rangú kulturális központjává emelték, ebben az időben már igencsak elégteleneknek bizonyultak.

K. P.